

הזכויות על מקומות הישיבה בבית כנסת אלשיך שבצנעא

אהרן גימאני

א. הקדמה

בדרך כלל ישנם מקומות ישיבה קבועים למתפללים בבית הכנסת, וכל מתפלל משתדל להימנע עד כמה שניתן מלישב במקום הקבוע של מתפלל אחר. במאמר אעסוק במגוון תחומים בעניין הזכויות של המתפללים על מקום ישיבתם בבית הכנסת אלשיך שבצנעא, בירת תימן. התעודות שיתפרסמו במאמר אומנם עוסקות בבית הכנסת הנזכר, אך יש בהן ללמד גם על מנהג שאר בתי הכנסת שבצנעא. התעודות דנות במקרים שהם בבחינת הלכה למעשה, כגון הורשת מקום הישיבה לבנו של מתפלל שנפטר, מתפלל שעזב את בית הכנסת וחזר האם הוא חוזר למקום מושבו הקבוע, מתפלל שהלך לעיר אחרת למשך שנים אחדות וביקש את מקום מושבו שנתפס על ידי מתפלל אחר, מכירה של מקום הישיבה של מתפלל מבעלי הזכויות בבית הכנסת שעבר להתפלל בבית כנסת אחר, הזכות של מתפלל מבעלי בית הכנסת להשאיל את מקום הישיבה בגלל רצונו לעלות לארץ ישראל.

ב. המנהג בקהילת צנעא

מנהג פשוט הוא בקהילות ישראל להושיב את המתפללים בבית הכנסת לפי כבודם ומעלתם. לכל מתפלל ישנה חזקה על מקום ישיבתו בבית הכנסת, ולא ניתן לסלקו ממקומו. ישנם בתי כנסת שנהוג בהם למכור את מקומות הישיבה, וכל מתפלל שקנה את מקום ישיבתו הרי זה קניינו ממש. בבתי כנסת אלה מקום הישיבה של נפטר עובר ליורשיו; ואולם בבתי כנסת שנהוג בהם שלא למכור את מקום הישיבה ישנה מחלוקת אם המקום עובר בירושה.¹

1 בענייני החזקה על מקום הישיבה כתב הרב אשר בן יחיאל (הרא"ש): "מקומות של בית הכנסת, אם מעידים העדים שישב שם שלש שנים בכל עת שנכנס לבית הכנסת ולא ישב במקום

ר' דוד בן זמרא (הרדב"ז) הבחין בין בתי כנסת שבהם המתפללים קונים את מקומות ישיבתם לבין אלה שבהם המתפללים אינם קונים את מקומות ישיבתם:

שאלת על המקומות של בית הכנסת, בזקן שהיה יושב בראש או לפני ההיכל ומת, אם בנו יושב במקומו אעפ"י שאינו ראוי ונמצא יושב בין הזקנים או למעלה. תשובה: הרא"ש כתב בתשובה שיושב במקומו... אבל דע, שאין הדברים אמורים אלא בבתי כנסיות שיש להם מקומות קבועים קנויים במעות מן הצבור. אבל במקום שאין המקומות קנויים, כגון ירושלים, מושיבין זקן במקומו והוא יושב במקום הראוי לו, אפילו החזיק אביו לישיב במקום שהוא שלש שנים אין זו חזקה, אפילו בא בטענה שהקהל מכרו זה המקום לאביו אין זו חזקה, כיון שבית הכנסת הוא של רבים... ואם הבית הכנסת של יחיד, תועיל חזקת שלש שנים עם טענה... ומכל מקום, אם הבן הגון אף על פי שאינו ממלא מקום אביו ממש, יושב במקום אביו. ועוד אני אומר דאפילו במקום שמוכרים המקומות כתשובת הרא"ש, אינו יושב למעלה מתלמידי חכמים... דכופין אותו למכרו למי שראוי לו... ומה שכתבתי שאין תקנה למקומות, הנ"מ² במקומות שאין מוכרין המקומות. אבל במקומות שרגילין למכור המקומות של בית הכנסת, הרי הוא כשאר דיני החזקות.³

אחר, זולתי אם שינה מקומו מחמת אבילות שלו או של אחרים [ששינו מקומם וישבו על מקום ש[לו], אף אם היה טרוד בעסקיו ולא נכנס בכל עת לבהכ"נ [=לביית הכנסת], הוא חזקה. שכן מנהג העולם, שלפעמים אין נכנסין לבית הכנסת מחמת טירוד עסקיהם" (הרא"ש, בבא בתרא, פ"ק ג, סימן ב). כך פסק גם בנו ר' יעקב (טור, חושן משפט, סימן קס, טז). הרב משה איסרליש (הרמ"א), בהגהותיו לשולחן ערוך, הביא את הדברים הנ"ל והוסיף: "ונראה לי שכן ראוי להורות, אף על פי שיש חולקין. מקומות של בית הכנסת שהמנהג שכל אחד כותב שמו עליו, הוי כשטר, וכל מי ששמו עליו הוי שלו ואין למערער בו כלום" (שולחן ערוך, חושן משפט, סימן קמ, ח). עוד בענייני החזקה והירושה של מקומות הישיבה בבית הכנסת ראו שו"ת הרא"ש לרבנו אשר בן יחיאל, ירושלים תשנ"ד, כלל ה, סימנים ג, ה; שו"ת הרשב"א לרבי שלמה בן אדרת, ירושלים תשל"ו, חלק ה, סימן רן; שו"ת הריב"ש לר' יצחק בר ששת, ירושלים תשנ"ג, חלק א, סימן רנג; שו"ת מהר"י בירב, ירושלים תשי"ח, סימן נ; שו"ת חתם סופר לר' משה סופר, ניו יורק תשי"ח, חושן משפט, חלק ו, סימן נד, דף יח ע"ב; הרב יחיאל מיכל אפשטיין, ערוך השולחן, ירושלים תשמ"ז, חושן משפט, סימן קמ, יג; שו"ת הרב"ז לר' בצלאל זאב שפון, ירושלים תשנ"ב, חלק ג, חושן משפט, סימן ד; שו"ת שרגא המאיר לר' שרגא פיביש שנבלג, לונדון תש"ם, חלק ג, סימן מ; הרב ר' שמסיוב, ספר בכרי ישראל: הלכות ומנהגי בוכארה, ב, ירושלים תשס"ה, סימן לב, ה; ספר חסידים לרבי יהודה החסיד, מהדורת הרב ראובן מרגליות, ירושלים תשס"ז, סימן תתיא, עמ' תעד.

2 = הני מילי.

3 שו"ת הרדב"ז, [ירושלים] תשל"ב, חלק ב, סימן תרכ.

היהודים בתימן לא נהגו לשבת על כיסאות או ספסלים, הן בבתיהם והן בבתי הכנסת, ומנהגם היה לשבת על הקרקע על גבי מחצלות. צורת הישיבה בבית הכנסת בתימן הייתה ישיבה היקפית בצמוד לקירות בית הכנסת, כמו הישיבה שהייתה נהוגה בבתי כנסת קדומים בארץ ישראל.⁴ בעניין זה כתב הרב שלמה קורח: "מנהגינו כימים קדמונים, שיושבים הציבור סביב ארבע כותלי בית הכנסת, באופן שכל אחד גבו נשען על הכותל, וכולם רואים את כולם. ובניהם הקטנים יושבים ופניהם מול פני אבותיהם".⁵ לגבי מקום הישיבה של כל מתפלל בבית הכנסת כתב הרב יוסף קאפח:

כל אחד מן המתפללים היה מביא מביתו שני רפידים קטנים, האחד ברוחב 50 ס"מ ובאורך 60 ס"מ שתולה אותו, בשתי לולאות אל מסמרים הקבועים בקיר, במקום מושבו, שנקבע לו על ידי הנהלת בית הכנסת, או שנחל אותו מבעלים קודמים. והשני כחמישים על חמישים ס"מ מציעו תחתיו, מעל למצעות בית הכנסת, כדי לרכך מקום מושבו. אין רפידים אלה עשויים מארג אחיד, אלא כל אדם וגון אריגו הישר בעיניו, ונמצא שמסביב לכותלי בית הכנסת, ברצפה ובקירות, שלל צבעים רקמה.⁶ פעמים מביא אדם מביתו עוד כר קטן כדי להסב עליו נוסף על הרפיד שבקיר. כן מביא כל אדם מביתו "מרפע", כעין ספסל קטן, העשוי מעץ מהוקצע, שאורכו 60 ס"מ, רוחבו 30 [ס"מ] וגובהו כ-40 ס"מ, מעמידו לפניו ועליו הוא מניח את ספריו בעת התפילה והלימוד, כשבניו יושבים מן העבר השני של ה"מרפע", וכולם מביטים יחד בספר אחד, לפי שכולם רגילים לקרוא בספר מכל עבריו.⁷

עניין נוסף שנזכר באחת התעודות המתפרסמות במאמר⁸ הוא הזכויות על הארונות שבחצר בית הכנסת. בעניין זה ראוי להעיר, שהיהודים בתימן נכנסו לבית הכנסת יחפים לאחר שחלצו את נעליהם מחוץ לבית הכנסת, ואת הנעליים הניחו בארונות שבחצר בית הכנסת. על הארונות ועל זכות החזקה שלהן כתב הרב יוסף קאפח:

באחד מקירות החצר של בית הכנסת היו עשרות תאים קטנים, כארבעים על ארבעים ס"מ כל אחד, שלכל אחד מהם דלת קטנה נעולה במנעול. כל אחד מן

4 ראו האנציקלופדיה החדשה לחפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל, א, בעריכת אפרים שטרן, ירושלים 1992, עמ' 258. L. I. Levine, *The Ancient Synagogue: The First Thousand Years*, ; 258, 313-315, New Haven & London, 2000, pp. בעניין זה לא הלכו יהודי תימן כפי שכתב הרמב"ם בהלכות תפילה (יא, ד), שבבית הכנסת יושבים שורות שורות. ראו גם א' גימאני, תמורות במורשת יהדות תימן בהשפעת השולחן ערוך וקבלת האר"י, רמת גן תשס"ה, עמ' 21.

5 הרב שלמה קורח, עריכת שולחן, אורח חיים, ב, בני ברק תשס"ג, סימן קנ, ה, עמ' פא.

6 שופטים ה, ל.

7 הרב י' קאפח, הליכות תימן, ירושלים תשכ"ב, עמ' 65.

8 ראו להלן סעיף ה, תעודה ד.

המתפללים חוכר לעצמו תא אחד מידי הנהלת בית הכנסת, כדי להחסיין שם את נעליו במשך זמן ישיבתו בבית הכנסת, שכן לא היו נכנסים לבית הכנסת עם נעליהם ברגליהם אלא כל אדם חולץ נעליו בחצר ונכנס. זכות החזקה של תאים אלה עוברת בירושה מאבות לבנים. ואלו האורחים, וכן אנשים שמשום מה אין להם תאים מיוחדים, היו מניחים נעליהם בחצר, לפתח בית הכנסת, וסומכים על כך ש"שארית ישראל לא יעשו עולה"⁹ ולא יגנבו את נעלי המתפללים.¹⁰

מן הדיונים שנזכרו בתעודות המתפרסמות במאמר, שהובאו לפני בית הדין בצנעא, לגבי הירושה של מקומות הישיבה בבית כנסת אלשיך, ניתן ללמוד על מנהג בתי הכנסת בצנעא במאות השנים האחרונות. בפסק דין משנת תק"ו (1746) נכתב: "לאן המנהג, מן הלך לבית עולמו, אין בנו יושב במקומו, כל אלעמל עלא עאקל אלכניס ידכל מן נצר" [תרגום: כי המנהג, שמי שהלך לבית עולמו אין בנו יושב במקומו, אלא הסמכות ביד ראש בית הכנסת להכניס מי שיראה לו].¹¹ ברוח דומה נכתב בפסק דין בשנת תק"ם (1780), והודגש בו שהפסק הזה היה בחתימתם של הדיינים הקודמים, הרב דוד חותר והרב סעיד תנעמי, ושכך הוא המנהג בבית כנסת אלשיך.¹² הדעת נותנת, שהמנהג הנזכר היה נוהג בכל בתי הכנסת שבעיר צנעא. בעניין זה נכתבו דברים מפורשים בפסק דין נוסף שנכתב בשנת תקצ"ה (1835). וזה לשון הפסק בתרגום לעברית:

ואשר מצאנו לנכון, שהתקנות המקוריות בכל בתי הכנסת של רובע "אלקאע",¹³ שאין לשום אדם טענת ירושה במקום שהיה בו אביו, ושהסמכות בזה היא ביד ראש בית הכנסת למי שיראה לנכון שישב במקום, בין יורש בין שאינו יורש.

9 צפניה ג, יג.

10 קאפח, לעיל הערה 7, עמ' 64. בעניין המנהג של היהודים בתימן לשים את נעליהם מחוץ לבית הכנסת הביא הרב קאפח את הסיפור מן הבבלי מועד קטן יז ע"א, "דההוא כלבא דהווה אכיל מסאני דרבנן, ולא הוו קא ידעי מנו, ושמתו ליה" [תרגום: היה כלב שהיה אוכל את נעליהם של החכמים, ולא היו יודעים מי הוא, ונידו אותו], ואת הסיפור מן הירושלמי בבא מציעא ב, ח: "יהודה ב"ר [=בן רבין] עאל לכנישתא שבק סנדלוי ואזלין, אמר אלו לא אזלית לכנישתא לא אזלון סנדליי" [תרגום: יהודה בנו של רבי נכנס לבית הכנסת והניח סנדליו בחוץ ונגנבו, אמר אילו לא הלכתי לבית הכנסת לא היו אובדים סנדליי]. ראו קאפח, שם, הערה 3; הנ"ל, מהדורתו לרמב"ם, משנה תורה, הלכות תפלה וברכת כהנים, יא, י, ציון כח; הנ"ל, "בתי כנסת בתימן", כתבים, ב, ירושלים תשמ"ט, עמ' 956. ראו גם גימאני, תמורות במורשת יהדות תימן (לעיל הערה 4), עמ' 21, הערה 37.

11 ראו להלן סעיף ה, תעודה א.

12 ראו להלן סעיף ה, תעודה ב. ראו עוד שם תעודות ג, ח, יא.

13 הכוונה ל"קאע ביר אלעזב", היא שכונת היהודים בעיר צנעא. שכונה זו נבנתה לאחר שוב היהודים מהגלות למן צנעא בשנת תמ"א (1681). על גירוש היהודים למוזע שבדרום-מערב תימן ראו י' רצהבי, "גלות מוזע", ספונות ה (תשכ"א), עמ' שלז-שצה; הנ"ל, "גירוש מוזע לאור

ואין לשום אדם זכות ערעור על ראש הקהל אשר בחרוהו היהודים הרגילים להתפלל באותו בית הכנסת. וזאת התקנה בבתי הכנסת השייכים לכלל היהודים, ובפרט אלו שהיו שייכים למישהו מן היהודים, שאין לשום אדם זכות ערעור על הבעלים. וזאת התקנה מפורסמת בין כל היהודים תמיד.¹⁴

הרב אברהם אלשיך, שהיה נשיא קהילת היהודים בצנעא וראש בית כנסת אלשיך,¹⁵ הראה לבית הדין בתחילת שנת תקפ"א (1820) פסקי דין קדומים של בית הדין בצנעא, בעקבות התדיינות שהייתה לו עם אחד המתפללים, ובית הדין פסק שוב ברוח דומה. וזה לשון הפסק בתרגום לעברית:

ואין לשום אדם מהקהל שבאותו בית הכנסת שום טענת חזקה במקומות בית הכנסת, ולא ירושה מצד אבותיהם במקומות או בארונות וזולת זה מכלל הזכויות השייכות לחבורת הקהל שבאותו בית הכנסת. וזה הפסק עפ"י המנהג הידוע בכל בתי כנסיות המצויים בקאע ביר אלעזב, שאין ירושה נוהגת בהם במקומות בית הכנסת וזכויותיהם, והסמכות כפי מה שיראו לנכון ראשי הקהל הממונים בכל בתי כנסיות על יעוד המקומות לכל אחד כראוי לו, כפי מה שהיה למראה עינינו עתה אנו הב"ד חמ"ט¹⁶ על הפסקות אשר ביד כה"ר אברהם הנו"ל, מב"ד ראשונים דראשונים, שהמנהג בכל בתי כנסיות כך הוא, ושאינ לשום אדם טענת חזקה באותה בית הכנסת, לא מצד ירושה ולא מצד זכות, זולתי יורשי המנוח מ"ו יחיא אללוי נ"ע, אשר הם מוחזקים בה מצד אבותם הקדושים תנצב"ה, שהורישוה להם ולזרעם אחריהם עד עולם, וצדקתם עומדת לעד.¹⁷

גם בפסק הדין הזה הודגש, שכך היה המנהג בכל בתי הכנסת שבצנעא. ועוד הודגש, שהמנהג הזה לא חל על המתפללים הנמנים עם משפחת אלשיך, משום שיש להם זכות ירושה בבית הכנסת של משפחתם.

לקמן כמה ידיעות בעניין מנהג יהודי תימן בנושא מקומות הישיבה. הרב עזריה בסיס כתב: "רוב בתי הכנסת בתימן היו של יחידים או משפחות, ובעה"ב¹⁸ היה מושיב

מקורות חדשים", ציון לז (תשל"ב), עמ' 197-215; גימאני, תמורות במורשת יהדות תימן, עמ' 145-158; R. Ahroni, *Yemenite Jewry*, Bloomington 1986, pp. 121-135.

14 ראו להלן סעיף ה, תעודה ה.

15 ראו עליו א' גימאני, "שטר הצוואה ושטר חלוקת הירושה של הנשיא הרב אברהם אלשיך", בני תימן: מחקרים ביהדות תימן ומורשתה, בעריכת א' גימאני, ר' ערוסי וש' רגב, רמת גן תשע"א, עמ' 49-77.

16 = חתומי מטה.

17 ראו להלן סעיף ה, תעודה ד. ראו גם הרב י' רצאבי, שולחן ערוך המקוצר, חלק ח, ממונות, בני ברק תש"ס, סימן ריט, ציון יב, עמ' קמא.

18 = ובעל הבית.

כל אחד לפי כבודו. ואם נפטר, מושיב שם אחר לפי כבודו. ואם הבן ממלא מקום אבותיו, מושיבין אותו שם. ולא מכרו מקומות. ואם יש צורך להוסיף מקום, בעה"ב מחליט". והרב פנחס קורח כתב: "בדרך כלל לא מכרו מקומות, אלא מצד חזקה. ורשות ביד הרב או הממונה להושיב אדם ראוי שם".¹⁹ הרב יוסף עראקי הכהן כתב לי על מקרה שאירע לגבי מקום מושבו של הרב יחיא עראקי. הרב יחיא היה מחכמי תימן הבולטים בשליש השני של המאה ה-18, ובנו של השר שלום עראקי, שבנה את בית כנסת אלאוסטא, שהיה בית הכנסת הגדול ביותר בצנעא.²⁰ ואלה דבריו:

מפי מורי ורבי מארי יוסף צובירי²¹ זצ"ל ומפי עוד זקנים שמעתי, כי לאחר שעברה שנה מפטירתו של מארי יחיא עראקי,²² הושיבו במקומו אחד מנכבדי בית הכנסת. לא עברו מספר חדשים, ואותו אדם נלב"ע.²³ חשבו כי מקרה הוא. לאחר שהושיבו שם אחר מנכבדי בית הכנסת וגם הוא לא השלים שנתו, ידעו כי לא מקרה הוא. ואז החליטו לשים במקומו של מארי יחיא ארון ספרים קטן, בו היו מניחים את ספר התרגום, ספר הפטריות ומנורת המאור שהיו נחוצים לציבור בסדרי התפילה. והיה הדבר לאות ולמופת לכל המתפללים בדורות שאחריו אשר ראו את כל המקומות סביב קירות בית הכנסת מאויישים ביושבים וביניהם ניצב ארון, על קדושתו וגדולתו של מארי יחיא זת"ל.²⁴

גם מקום מושבו של הרב אברהם אלשיך, שהיה נשיא קהילת היהודים בצנעא וראש בית כנסת אלשיך בשליש הראשון של המאה ה-19, היה ידוע שנים רבות לאחר פטירתו. בתעודה הנדונה במאמר משנת תרמ"ח (1888), נכתב: "ואותו המקום בקשת המזרחית מול פתח בית הכנסת, ליד מקום כה"ר אברהם אלשיך, והיא הפינה".²⁵ רחוק מאוד

19 הרב א' בן משה, זית רענן, בתוך ספר שתילי זתים השלם, פתח תקוה תש"ע, סימן קנ, סעיף קטן ח, עמ' רמב.

20 על השר שלום עראקי ראו א' גימאני, "מקורות חדשים לפועלו של ר' שלום עראקי בקהילות תימן במאה הי"ח", פעמים 55 (תשנ"ג), עמ' 134-144; הנ"ל, תמורות במורשת יהדות תימן (לעיל הערה 4), עמ' 175-178.

21 מגדולי חכמי תימן בדורנו. נולד בצנעא בשנת תרע"ו (1916) ונפטר בתל אביב בשנת תר"ס (2000). בתימן היה מראשי בית כנסת אלאוסטא, ובמדינת ישראל כיהן כרב ראשי של יהודי תימן בעיר תל אביב-יפו.

22 כפי המנהג שאין יושבים במקומו של הנפטר שנה תמימה. ראו הרב י' רצאבי, שולחן ערוך המקוצר, חלק ה, תורה ומצוות, בני ברק תש"ס, סימן קצג, ה; הנ"ל, שו"ת עולת יצחק, ב, בני ברק תשנ"ב, סימן רצא. על טעמים למנהג זה ראו שמסיוב, ספר בכרי ישראל: הלכות ומנהגי בוכארה (לעיל הערה 1), סימן לב, ו.

23 = נחבקש לבית עולמו.

24 = זכותו תעמוד לנו. במכתב ששלח לי בתאריך ח' בתמוז תשע"א (10.7.2011).

25 ראו להלן סעיף ה, תעודה יג.

לומר שמדובר בחכם בשם זה שהיה חי אז, והדבר מלמד על ההערצה לנשיא הרב אברהם אלשיך, שמקום מושבו לא נשכח.

ג. התעודות של בית כנסת אלשיך ותוכנן

התעודות נלקחו מתוך אוסף התעודות של משפחת אלשיך, שהתגוררה בצנעא הבירה והייתה מן המשפחות הנכבדות בתימן במאות השנים האחרונות.²⁶ שלוש עשרה התעודות הדנות בנושא מקום הישיבה בבית הכנסת מקיפות תקופה של כ־150 שנים, משנת תק"ו (1746) ועד שנת תרמ"ח (1888).²⁷ שש תעודות (א-ה, ח) דנות בענייני ירושה של מקום הישיבה בבית הכנסת. שש תעודות (ז, ט-יג) דנות בענייני מכירה, השאלה והחזרה של מקום הישיבה בבית הכנסת, ותעודה אחת (ו) דנה בעניין בקשה למקום ישיבה מרווח יותר.

תשע מהתעודות (א-ט) הן מהשנים תק"ו-תרי"ז (1746-1857), והן הועתקו מהמקור בזמן מאוחר יותר, בתאריך כ' באייר תרל"ט (13.5.1879), על ידי הדיינים הרב יוסף בן דאוד מנזלי והרב אברהם בן צאלח. ארבע מהתעודות (י-יג) הן מהשנים תרל"ח-תרמ"ח (1878-1888), והן מקוריות, ונעשו על ידי בית הדין וחכמים נוספים של התקופה. העיון בתעודות מלמד שכל המקרים נדונו בפני חכמי צנעא, ובשתי תעודות (ה-ו) נזכרים גם שופטים מוסלמים, כנראה כדי לרסן מפירי סדר בקהילה. לקמן יובאו התאריך והתוכן של התעודות לפי סדרן הכרונולוגי.

תעודה א, ל' באב תק"ו (5.8.1746): ההתדיינות הייתה בין סאלם בן יוסף צבירי לבין ראש בית הכנסת סעיד בן יוסף בן הרב יחיא הלוי. סאלם צבירי ואביו היו ממתפללי בית הכנסת אלשיך, אולם סאלם הלך להתפלל בבית כנסת אחר, ואביו, שנשאר בבית הכנסת, נפטר. השאלות שעמדו לדיון היו, אם ירצה סאלם לחזור לבית הכנסת שאותו עזב, האם יוכל לחזור למקומו הראשון, שבינתיים תפסו מתפלל אחר; כמו כן האם יש לסאלם הזכות לרשת את מקום הישיבה של אביו שנפטר. פסק הדין היה שסאלם לא יוכל לחזור למקום ישיבתו הראשון, וכן אין הוא רשאי לשבת במקום של אביו שנפטר. תעודה ב, ו' באדר ב תק"ם (13.3.1780): שטר עדות בית הדין על פסק דין שנתן במחצית הראשונה של המאה ה־18 ראש בית הכנסת, הנשיא הרב אברהם אלשיך, בחתימתם של הדיינים הראשונים הרב דוד חותר והרב סעיד תנעמי, הוא קובע שהמנהג בבית הכנסת אלשיך הוא שאין זכות לבן לשבת במקום אביו לאחר פטירתו, והסמכות

26 תודתי נתונה לרב אליהו יצחק הלוי (קאצי) מניו יורק, שהעמיד לרשותי את התעודות של משפחת אלשיך.

27 לשתיים מן התעודות יש העתק. ראו להלן סעיף ה, תעודה ב הערה 60, ותעודה יא הערה 101.

להחלטה הסופית בעניין זה נתונה לראש בית הכנסת. בשטר זה לא נזכרו מתדיינים, ונראה שנעשה באופן כללי, לכל מי שתהיה לו טענה כזו.

תעודה ג, י"ט באדר ב תק"ם (26.3.1780): ההתדיינות הייתה בין ראש בית הכנסת הנשיא הרב אברהם אלשיך ובין הבנים של דוד קנדיל, בעניין מקום הישיבה של אביהם שנפטר. בית הדין פסק, שמקום הישיבה בבית הכנסת איננו עובר בירושה, והסמכות להחלטה הסופית בעניין זה נתונה לראש בית הכנסת. וציינו שיש בעניין זה פסק דין קדום מהדיינים בצנעא (כנראה מהמחצית הראשונה של המאה ה-18).

תעודה ד, כ"ח בתשרי תקפ"א (6.10.1820): יחיא בן סלימאן צארם עזב את בית הכנסת אלשיך והלך להתפלל בבית כנסת אחר. בחזקת יחיא הנזכר הייתה ארונית בחצר בית הכנסת, והיא ניתנה למתפלל אחר. השאלה שעמדה לדיון בין יחיא צארם ובין ראש בית הכנסת, הנשיא הרב אברהם אלשיך, הייתה אם נשמרת לו הזכות על הארונית, כנראה למקרה שישוב להתפלל שם. פסק הדין היה שאין ליחיא שום זכות בארונית, משום שעזב את בית הכנסת מרצונו. עוד נזכרו בהרחבה פסקי דין קדומים בעניין זה, שאין ירושה נוהגת בכל בתי הכנסת שבצנעא לא על מקום הישיבה ולא על הארוניות או כל זכות אחרת. בפסק הדין הודגש שכלל זה איננו חל על המתפללים ממשפחת אלשיך, משום שיש להם זכות ירושה בבית הכנסת השייך למשפחתם.

תעודה ה, י"ז בסיוון תקצ"ה (14.6.1835): יחיא בן סאלם אלשיך רצה לדעת את התקנות של בתי הכנסת בצנעא, בקשר לירושת מקומות הישיבה בהם, וכן אם יש זכות למישהו מהמתפללים לערער בעניין זה על החלטת ראש בית הכנסת. התשובה הייתה שבכל בתי הכנסת שבצנעא אין לאדם טענת ירושה על מקום מושבו של אביו שנפטר. כמו כן הסמכות הבלעדית לקבוע מי ישב במקומו של אדם שנפטר היא של ראש בית הכנסת. עוד נכתב, שראש בית הכנסת חייב להוציא מתוכו כל מתפלל שאינו מתנהג בצורה הולמת. האישור על הסמכויות הנזכרות נמסר לשופט המוסלמי יחיא בן מחמד אלאכפשי. נראה שהתקנות הנזכרות הובאו לפני שופט מוסלמי, כדי לתת להן משנה תוקף בפני מפירי סדר בקהילה.

תעודה ו, י"ח בסיוון תקצ"ה (15.6.1835): סאלם נדאף היה מפריע למתפללי בית הכנסת בכך שנהג להתלונן בקול רם על כל מה שאינו מוצא חן בעיניו, וכן הוא דרש שיינתנו לו מקום ישיבה טוב יותר ממה שהיה לו. את התלונות נגדו אישרו ארבעה ממתפללי בית הכנסת בנוכחות המלומדים המוסלמים יחיא בן סעד אלחימי ואחמד בן מחמד אלדמארי.

תעודה ז, י"ג בניסן תר"ח (16.4.1848): יחיא בן חיים אלשיך עבר להתפלל בבית כנסת אחר, ולכן הוא מכר את מקום הישיבה שלו בבית הכנסת לאהרן בן סאלם חבשוש. בפסק הדין נקבע, שאם הוא יחזור לבית הכנסת ולא יהיה מקום פנוי, לא יוכל לשבת במקום של אדם אחר.

תעודה ח, כ"ז בסיוון תרי"ז (19.6.1857): שטר עדות בית הדין, כי בידי חיים בן סלימאן אלשיך ישנם שטרות ופסקים מבית דין קדום בצנעא (כנראה מהמחצית הראשונה של המאה ה-18), שעל פיהם אין לשום אדם זכות ירושה של מקום הישיבה בבית הכנסת שבצנעא. כמו כן הסמכות לתת ישיבה למתפלל במקום פנוי בבית הכנסת נתונה לראש בית הכנסת בלבד.

תעודה ט, י"ט באב תרי"ז (9.8.1857): הרב יחיא, אביו של חיים צאלח, שהיה הממונה על בית הכנסת, נתן אישור לחיים בן אפרים שחב לשבת במקומו של מוסא בן דודו יוסף, אשר נעדר באותה תקופה מבית הכנסת. בתמורה התחייב חיים שחב להגיה ולתקן את ספרי התורה, וכן את הספרים של ההקדש הנמצאים בבית הכנסת. עוד נכתב, שאם יחזור מוסא לבית הכנסת יהא על הממונה הנוכחי, חיים צאלח, לדאוג למקום חלופי לחיים שחב.

תעודה י, ד' באלול תרל"ח (2.9.1878): אברהם אלשיך התלונן נגד דודו סאלם על שהוא הוציא אותו ממקומו שהיה יושב בו כארבע או חמש שנים והתיישב בו. ואילו את מקומו שישב בו במשך אותן שנים נתן סאלם למתפלל אחר. הפסק היה, שכל אחד צריך לחזור למקומו הראשון שהיה יושב בו.

תעודה יא, כ"ז באלול תרל"ח (25.9.1878): חיים דאר, שהיה לו מקום קבוע בבית הכנסת, יצא לכמה שנים לעיר חראז שבמרכז תימן. הואיל ומקומו נתפס על ידי מתפלל אחר, הוא ביקש מראש בית הכנסת, סאלם בן יחיא אלשיך, שיחזיר לו את מקומו, או לחלופין ייתן לו מקום ישיבה אחר. סאלם אלשיך, בהסתמכו על תעודות קדומות, טען שבבית כנסת אלשיך אין זכות ירושה או חזקה לאיש מן המתפללים אלא רק לבני משפחת אלשיך, ולפיכך לא מוטלת עליו החובה למצוא מקום ישיבה עבור חיים דאר. בית הדין שכנע את סאלם למצוא מקום ישיבה שיהיה בתור השאלה לחיים, בתוספת התנאי, שאם יבוא לבית הכנסת אחד מבני המשפחה ואין לו מקום לשבת, יפנה לו חיים דאר את מקומו; וכן שאם ייעדר חיים מבית הכנסת במשך שנה מפני שהלך לרגל עסקיו מחוץ לצנעא, אזי אם יחזור לבית הכנסת לא יוכל לקבל את מקומו שנתנו לו בתור השאלה, אלא ברשות הממונה סאלם אלשיך.

תעודה יב, ד' בטבת תרמ"ה (22.12.1884): אברהם בן יוסף אלשיך החליט לנסוע לארץ ישראל,²⁸ ועקב כך ביקש ממנו סעיד בן יחיא ושצי שישאל לו את מקום מושבו

28 אברהם הוא אחיו של סאלם הנזכר לקמן. בסוף שנת תרמ"א (1881) הוא הגיע לירושלים, וחזר לצנעא כנראה בגלל קשיי קליטה. ממנו פורסמו שני מכתבים ששלח מארץ ישראל למשפחתו בצנעא, בתאריך ה' בכסלו תרמ"ב (1881) ובשנת תרמ"ח (1888). התעודה הזו מלמדת פרט חשוב, שכנראה בשנה הנזכרת הייתה עלייתו הנוספת. לפיכך יש להבין, שלפני סוף 1884 חזר לצנעא, ולפני 1888 נסע בשנית לירושלים. ראו י' ניני, תימן וציון – הרקע המדיני, החברתי והרוחני לעליות הראשונות מתימן 1800-1914, ירושלים תשמ"ב, עמ' 192, 194, 197-200,

שבבית הכנסת. אברהם נעתר לבקשת סעיד, משום שמדובר באדם זקן ומכובד. על מקום הישיבה החדש של סעיד אין לאיש זכות לערער ואפילו הוא מבעלי הזכות ממשפחת אלשיך, היות שאברהם, שמסר את מקומו, גם הוא נמנה עם בעלי הזכות בבית הכנסת אלשיך. התנאי שהתלווה למילוי הבקשה היה, שאין לסעיד חזקה על מקום הישיבה שנמסר לו, ולכן אם המשאיל אברהם יחזור לצנעא, או אם בנו יחיא יצטרך את המקום שנמסר לסעיד, יהיה עליו לפנות מייד את מקום ישיבתו. תעודה יג, כ"ז בסיוון תרמ"ח (6.6.1888): סאלם בן יוסף אלשיך החליט לנסוע לארץ ישראל,²⁹ ועקב כך ביקש ממנו יוסף בן מוסא שחב שישאיל לו את מקום מושבו שבבית הכנסת, והוא נעתר לבקשתו. התנאי שהתלווה למילוי הבקשה היה, שאם יחזור המשאיל סאלם לצנעא, או אם אחד מבאי כוחו ידרוש את מקום הישיבה בחזרה, עליו לפנות מייד את מקום ישיבתו. עוד נכתב בהסכם, שיוסף אלשיך אביו של המשאיל, שהיה גם הוא מבעלי זכות החזקה של מקום הישיבה, הסכים למעשה בנו, ולכן על מקום הישיבה שנמסר ליוסף אין לאיש זכות לערער, ואפילו מדובר במישהו מן היורשים ממשפחת אלשיך.

ד. הדיינים והחכמים החתומים בתעודות

הדיינים בבית דין צנעא נהגו לחתום תמיד על פסקי הדין. לעיתים היו הדיינים מצרפים לפסק דינם חתימה של חכם שלא נמנה עם חברי בית הדין. לקמן רשימת הדיינים והחכמים החתומים בתעודות לפי סדרן הכרונולוגי, ולצד השם מופיע תאריך פסק הדין. אביא גם בקצרה פרטים ביוגרפיים עליהם (על כמה מהם לא נמצאו לפי שעה ידיעות). כמו כן אביא את הרכב בתי הדין כפי שהוא מופיע בתעודות.³⁰

215-218, 237-239; י' רצהבי, במעגלות תימן, תל אביב תשמ"ח, עמ' 262, 267-269; צ' אלשיך, בית אלשיך לדורותיו, תל אביב תשמ"ח, עמ' 82-85; מ' גברא, אנציקלופדיה לחכמי תימן, א, בני ברק תשס"א, עמ' 22, ערך "אלשיך, אברהם בן יוסף".

29 סאלם (בעברית הוא נקרא שלום) הוא אחיו של אברהם הנזכר לעיל בהערה הסמוכה. הוא נמנה עם חכמי הישיבה בצנעא. בשנת תרמ"ח (1888) ניסה לעלות לארץ ישראל, ובגלל עיכובים בעיר החוף חודידה נאלץ לחזור לצנעא, ועלה לארץ ישראל בשנת תרנ"א (1891). הוא פעל רבות למען הקהילה התימנית בירושלים, כיהן בתפקיד ראש הקהילה התימנית בעיר ונבחר לראש אב בית דין. ראו אלשיך, שם, עמ' 56-58; ניני, שם, עמ' 217-218; גברא, שם, עמ' 25-26, ערך "אלשיך, שלום בן יוסף".

30 הרב עמרם קרח, שהיה הרב הראשי האחרון בגולת תימן, ערך בספרו סערת תימן (ירושלים תשי"ד) את רשימת הדיינים בבית דין צנעא בתקופה של כשלוש מאות שנה. פנקס בית הדין של קהילת צנעא, שבו רשמו בקצרה את פסקי בית הדין, שימש לו מקור חשוב לרשימתו. פנקס בית הדין מצוי בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, ומספרו 80 3281/1-2. Heb. כרך א מקיף את השנים תקכ"ה-תקל"ו (1765-1776), ומחזיק 352 עמודים; כרך ב מקיף את

1. הדיינים והחכמים מצנעא

הרב דוד בן יחיא: תק"ו (1746).

נראה שהכוונה לרב דוד בן יחיא חותר. הוא נזכר גם בפסק דין שנכתב על ידי בית דין בדור שלאחריו, בשנת תק"ם (1780).³¹ נולד בשנת תכ"ז (1667) לערך, נפטר לאחר שנת תק"ז (1747). שימש בתפקיד אב בית הדין משנת תפ"ד (1724) עד לשנת תק"ז (1747).³²

הרב סעדיא בן משה: תק"ו (1746).

לא ידועים פרטים על אודותיו. הוא נזכר בפסק דין שניתן יחד עם הרב דוד בן יחיא, הנזכר לעיל בסמוך. בפסק דין שנכתב על ידי בית דין בדור שלאחריו, בשנת תק"ם (1780),³³ נזכר הרב סעיד תנעמי, שגם על אודותיו לא ידועים פרטים, והוא חתום על פסקי דין בתקופת כהונתו של אב בית הדין הרב דוד חותר, שנזכר לעיל בסמוך.³⁴ איננו יודעים מה שם אביו של הרב סעיד תנעמי, ואולי הכוונה לאותו חכם.

הרב יחיא בן יוסף צאלח (מהרי"ץ): ו' באדר ב תק"ם (1780), י"ט באדר ב תק"ם (1780).

גדול פוסקי תימן. נולד בשנת תע"ד (1714) לערך, נפטר בשנת תקס"ה (1805). שימש בתפקיד אב בית הדין משנת תקי"ח (1758) עד פטירתו.³⁵

הרב שלמה בן ישועה גמל: ו' באדר ב תק"ם (1780), י"ט באדר ב תק"ם (1780).

נולד בשנת ת"ף (1720) לערך, נפטר בשנת תקנ"ה (1795). נמנה עם חברי בית הדין.³⁶

השנים תקמ"ו-תרכ"ז (1786-1867), ומחזיק 557 עמודים. שאר הכרכים לא ידוע לנו מקומם. כרך א הודפס; ראו י' ניני, אלמסוודה, פנקס בית הדין של קהילת יהודי צנעא במאה הי"ח, אוניברסיטת תל אביב תשס"א.

31 ראו להלן סעיף ה, תעודה ב.

32 קרח, סערת תימן, שם, עמ' טו, קעג מס' 10; י' נחשון, דיוקנאות בהנהגה היהודית בתימן במאה הי"ח-י"ט, נתניה תשנ"ד, עמ' 18; גברא, אנציקלופדיה לחכמי תימן (לעיל הערה 28), עמ' 150, ערך "חותר, דוד בן יחיא".

33 ראו להלן סעיף ה, תעודה ב.

34 קרח, שם, עמ' טו; גברא, שם, עמ' 645, ערך "תנעמי, סעדיה".

35 קרח, שם, עמ' כג, קעג מס' 22; נחשון, שם, עמ' 37-42; גברא, שם, עמ' 500-502, ערך "צאלח, מרי יחיא בן יוסף – מהרי"ץ"; א' גימאני, "שטר הצוואה השלם של רבי יחיא צאלח (מהרי"ץ)", פעמים 103 (תשס"ה), עמ' 129.

36 קרח, שם, עמ' כג, קעג מס' 21; נחשון, שם, עמ' 89; גברא, שם, עמ' 71, ערך "גמליאל, שלמה בן ישועה".

הרב שלום בן סעדיה הכהן: ו' באדר ב תק"ם (1780), י"ט באדר ב תק"ם (1780).
 נולד בשנת ת"ע (1710) לערך, נפטר בשנת תקמ"ה (1785). נמנה עם חברי
 בית הדין.³⁷

הרב יוסף בן שלום קארה: כ"ח בתשרי תקפ"א (1820), י"ז וי"ח בסיוון תקצ"ה (1835),
 י"ג בניסן תר"ח (1848).

נולד בשנת תקכ"ט (1769) לערך, נפטר בשנת תר"ט (1849). משנת תקע"ב
 (1912) ועד פטירתו כיהן בתפקיד אב בית הדין.³⁸

הרב אברהם בן אהרן מנזלי: כ"ח בתשרי תקפ"א (1820).
 נולד בשנת תקי"ב (1752) לערך, נפטר בשנת תקפ"ז (1827). נמנה עם חברי
 בית הדין.³⁹

הרב יחיא בן שלמה אביץ: כ"ח בתשרי תקפ"א (1820), י"ז וי"ח בסיוון תקצ"ה
 (1835).

נולד בשנת תקכ"ו (1766) לערך. בשנת תקצ"ג (1833) יצא עם השדר"ר ר' ברוך
 מפניסק לצפון תימן כדי לחפש את עשרת השבטים, ובשנת תקצ"ו (1836) עזב
 שוב את צנעא, כנראה בגלל הרעב הכבד ומחלת הדבר שהתפשטה בה, ומאז
 נעלמו עקבותיו. נמנה עם חברי בית הדין.⁴⁰

הרב דוד בן אברהם צאלח: י"ז בסיוון תקצ"ה (1835).
 נולד בשנת תקכ"ט (1769) לערך, נפטר בתשרי תקצ"ט (1838). בנו של אב
 בית הדין הרב אברהם צאלח. נמנה עם חברי בית הדין משנת תקפ"ז (1827)
 ועד פטירתו.⁴¹

הרב יחיא בן סאלם הכהן: י"ג בניסן תר"ח (1848), כ"ז בסיוון וי"ט באב תרי"ז
 (1857).

37 קרח, שם; נחשון, שם, עמ' 88-89; גברא, שם, עמ' 267, ערך "כהן, שלום בן סעדיה".

38 קרח, שם, עמ' כז, קעג מס' 33; נחשון, שם, עמ' 100-101; גברא, שם, עמ' 549-551, ערך
 "קארה, יוסף בן שלום".

39 קרח, שם, עמ' כה, קעג מס' 28; נחשון, שם, עמ' 106; גברא, שם, עמ' 328-329, ערך "מנזלי,
 אברהם בן אהרן".

40 קרח, שם, עמ' כה-כז, קעג מס' 31; נחשון, שם, עמ' 105-106; גברא, שם, עמ' 4-5, ערך
 "אביץ, יחיא בן שלמה"; י' ספיר, מסע תימן, מהדורת א' יערי, תל אביב תש"ה, עמ' קסב;
 הרב א"ח כהן, אוצרות תימן, בני ברק תשמ"ה, עמ' 37.

41 קרח, שם, עמ' כז, קעג מס' 32; נחשון, שם, עמ' 107-108; גברא, שם, עמ' 495-496, ערך
 "צאלח, דוד בן מרי אברהם – נכד מהרי"ץ".

נולד בשנת תקמ"ז (1787) לערך, נפטר כנראה לאחר תחילת שנת תרמ"ה (1884). נמנה עם חברי בית הדין במשך כשלושה עשורים.⁴²

הרב חיים בן יוסף קרח: י"ט באב תרי"ז (1857).

נולד בשנת תקפ"ד (1824) לערך, נפטר בשנת תרע"ד (1914). מתלמידיו של אב בית הדין הרב יוסף קארה, הנזכר לעיל. לא כיהן בתפקיד דיין, אך לעיתים שימש בדיינות. הוא נמנה עם חשובי החכמים במחצית השנייה של המאה ה-19.⁴³

הרב יחיא בן חיים שרעבי: י"ט באב תרי"ז (1857).

לא ידועים פרטים ביוגרפיים על אודותיו. לא כיהן בתפקיד דיין, אך לעיתים שימש בדיינות. הוא נמנה עם חכמי צנעא במחצית השנייה של המאה ה-19.⁴⁴

הרב אברהם בן צאלח: י"ט באלול תרל"ח (1878), ד' בטבת תרמ"ה (1884), כ"ז בסיון תרמ"ח (1888).

נולד בשנת תקפ"ה (1825) לערך, נפטר בשנת תרס"ה (1905). נמנה עם חברי בית הדין.⁴⁵

הרב יצחק שאול (הספרדי): ד' וכ"ז באלול תרל"ח (1878).

בשנת תרל"ו (1876) נשלח מטורקיה לתימן הרב יצחק שאול כדי לשמש "חכם באשי". הוא התקבל בצנעא בכבוד רב, וקיבל משכורת מהקהילה. הוא לא כיהן בבית הדין, ועיקר תפקידו היה לפעול למען הקהילה היהודית מול השלטונות הטורקיים ששלטו בתימן. כיהן בתפקיד כשנתיים וחצי, עד פטירתו בשנת תרל"ט (1879).⁴⁶

42 קרח, שם, עמ' לה, קעד מס' 39; נחשון, שם, עמ' 121; גברא, שם, עמ' 257, ערך "כהן, יחיא בן שלום".

43 קרח, שם, עמ' מה-מו, קעד מס' 62. וראו גם שם, עמ' לד, סעיף יא; גברא, שם, עמ' 558-559, ערך "קורח, חיים בן יוסף בן שלום".

44 קרח, שם, עמ' לד, סעיף יא; גברא, שם, עמ' 637-638, ערך "שרעבי, יחיא".

45 קרח, שם, עמ' סה, קעד מס' 58; נחשון, שם, עמ' 122-123; מ' גברא, שם, עמ' 494-495, ערך "צאלח, אברהם בן צאלח (נין מהרי"ץ)".

46 בשנת תרל"ב (1872) כבשו הטורקים את צנעא בירת תימן, ופרשו את שלטונם, שנמשך כיוכל שנים, גם על מקומות אחרים בתימן. כדי לסייע לביסוס חיי הקהילה בצנעא הוצע להביא מטורקיה לתימן רב שיהא גורם מקשר עם השלטון החדש, שמרכזו בטורקיה. על תקופת כהונתו של הרב יצחק שאול ראו י' טובי, יהודי תימן במאה הי"ט – תולדות ומקורות, תל אביב תשל"ט, עמ' 104-117; ניני, תימן וציון (לעיל הערה 28), עמ' 111-113.

הרב יוסף בן דוד מנזלי: י"ט באלול תרל"ח (1878), ד' בטבת תרמ"ה (1884), כ"ז בסיוון תרמ"ח (1888).

נולד בשנת תקס"ד (1804) לערך, נפטר בשנת תרנ"ט (1899). נמנה עם חברי בית הדין.⁴⁷

הרב סלימאן בן יוסף קארה: כ"ז בסיוון תרמ"ח (1888).

נולד בשנת תקס"ד (1804) לערך, נפטר בשנת תרמ"ט (1889). כיהן בתפקיד אב בית דין וחכם באשי. בנו של ר' יוסף קארה הנזכר לעיל.⁴⁸

2. הרכב בית הדין של צנעא

על פי התעודות ופרטי החכמים שחתמו בהן, ניתן להרכיב רשימה של הרכבי בית הדין בצנעא בנקודות זמן מסוימות, לאורך התקופה הנזכרת במאמר זה. לקמן הרכבי בית הדין על פי התעודות המתפרסמות במאמר.

ל' באב תק"ו (1746) – הרב דוד בן יחיא [חותר], הרב סעדיא בן משה [תנעמי].

ו' באדר ב תק"מ (1780) – הרב יחיא בן יוסף צאלח (מהרי"ץ), הרב שלמה בן ישועה גמל, הרב שלום בן סעדיא הכהן.

י"ט באדר ב תק"מ (1780) – הרב יחיא בן יוסף צאלח (מהרי"ץ), הרב שלמה בן ישועה גמל, הרב שלום בן סעדיא הכהן.

כ"ח בתשרי תקפ"א (1820) – הרב יוסף בן שלום קארה, הרב אברהם בן אהרן מנזלי, הרב יחיא בן שלמה אביץ.

י"ז בסיוון תקצ"ה (1835) – הרב יוסף בן שלום קארה, הרב יחיא בן שלמה אביץ, הרב דוד בן אברהם צאלח.

י"ח בסיוון תקצ"ה (1835) – הרב יוסף בן שלום קארה, הרב יחיא בן שלמה אביץ.

י"ג בניסן תר"ח (1848) – הרב יוסף בן שלום קארה, הרב יחיא בן סאלם הכהן.

כ"ז בסיוון תרי"ז (1857) – הרב יחיא בן סאלם הכהן.

י"ט באב תרי"ז (1857) – הרב חיים בן יוסף קרח, הרב יחיא בן סאלם הכהן, הרב יחיא בן חיים שרעבי.

ד' באלול תרל"ח (1878) – הרב יצחק שאול, הרב אברהם בן צאלח, הרב יוסף

בן דאוד מנזלי.

47 קרח, שם, עמ' סא, קעד מס' 51; נחשון, שם, עמ' 121-122; גברא, שם, עמ' 330, ערך "מנזלי, יוסף בן דוד".

48 קרח, שם, עמ' מו, קעד מס' 47; נחשון, שם, עמ' 108-118; גברא, שם, עמ' 552-553, ערך "קארה, שלמה בן מרי יוסף"; א' גימאני, "שטר הצואה של ר' סלימאן קארה", תימא ו (תשנ"ח), עמ' 81-82.

כ"ז באלול תרל"ח (1878) – הרב יצחק שאול, הרב חיים בן יחיא עראקי, הרב סאלם בן סאלם שמן.

ד' בטבת תרמ"ה (1884) – הרב יוסף בן דאוד מנזלי, הרב אברהם בן צאלח.
כ"ז בסיוון תרמ"ח (1888) – הרב סלימאן בן יוסף קארה, הרב יוסף בן דאוד מנזלי, הרב אברהם בן צאלח.

החכמים שלהלן חתומים על שני שטרות בהעתיקים נוספים. על השטר האחד, שנעתק ללא ציון השנה, חתומים הרב יודא בן יחיא קאפח, הרב מוסי בן סעיד מצמון והרב שלמה בן אברהם סרי.⁴⁹ על השטר האחר, שנעתק ללא ציון הזמן, חתומים הרב סאלם יחיא חבשוש, הרב יחיא בן שחר בדיחי והרב סעיד בן אבראהם משרקי.⁵⁰

ה. התעודות⁵¹

תעודה א – תק"ו (1746)

פסק דין שאין הבן יכול לשבת במקום אביו שנפטר

המקור

והדא לפץ פסק:

נפסק הדין בין סעיד ן' יוסף ן' מ"ו יחיא אללוי ובין סאלם ן' יוסף אלצבירי, באן לא לסאלם זכות פי מכאן חי ואלדה פי בית הכנסת חק מ"ו יחיא אללוי, ולא בקא לה אלמכאן אלדי כאן יגלס פיה תגאה מכאן חיי ואלדה, מן חית וקד כרג מנה וסאר יצלי פי כניס תאנייה, וזכה במכאנה פי בהכ"נ חק מ"ו יחיא, גיר סאלם דגן. ואמא אלא אראד סאלם ירגע בהכ"נ חק מ"ו יחיא ויגלס פי מכאן גיר מכאנה אלדי קד זכה בו אחר וגיר מכאן ואלדה, פלא לה מנעאן. ומא אדעא סאלם עלא, אנה אקדם יגלס פי מכאן ואלדה, ליס לה פי דאלך אלדעוא; לאן המנהג, מן הלך לבית עולמו אין בנו יושב במקומו, בל אלעמל עלא עאקל אלכניס ידכל מן נצר.

וכאן דאלך יום ג' ל' אב ר"ח אלול בנ"ז, במאתא קאע ביר אלעזב. והחותמים עליו: דוד ן' יחיא, סעדיא בא"מ משה יש"ל.

49 ראו להלן סעיף ה, תעודה ב הערה 60.

50 ראו להלן סעיף ה, תעודה יא הערה 101.

51 תודתי נתונה לרב אליהו יצחק הלוי (קאצי) מגניו יורק, שהעמיד לרשותי את התעודות לפרסום. כמו כן נתונה תודתי לרב עזרא קורח מבני ברק על הערותיו בקריאת התרגום. את הטקסט של המקור והתרגום חילקתי לפסקאות, הוספתי פיסוק והשלמתי קיצורים. במקרים אחדים הוספתי ניקוד להבהרת העניין.

אנתהא נקלה יום ג' כ' אייר בק"ץ.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלה יצ"ו ס"ט.

תרגום

וזה לשון פסק:

נפסק הדין בין סעיד בן יוסף בן מ"ו⁵² יחיא אללוי ובין סאלם בן יוסף אלצבירי, שאין לסאלם זכות במקום של המנוח אביו בבית הכנסת של מ"ו יחיא אללוי, וגם לא נשאר לו המקום שהיה יושב בו מול מקום המנוח אביו, מכיוון שכבר יצא ממנו והלך להתפלל בבית כנסת אחר, וזכה במקומו בבית הכנסת של מ"ו יחיא [אדם אחר] זולת סאלם דנן. אבל אם ירצה סאלם לחזור לבית הכנסת של מ"ו יחיא ולשבת במקום [אחר] זולת מקומו שכבר זכה בו אחר וזולת מקום אביו, אין לו בכך מניעה. ומה שטען סאלם, שהוא קודם לשבת במקום אביו, אין טענתו כלום; כי המנהג [הוא], שמי שהלך לבית עולמו אין בנו יושב במקומו, אלא הסמכות ביד ראש בית הכנסת להכניס מי שייראה לו.

וזה היה ביום ג' ל' אב ראש חודש אלול בנ"ז,⁵³ במקום קאע ביר אלעזב.⁵⁴ והחתומים

עליו: דוד בן יחיא, סעדיא בא"מ⁵⁵ משה יש"ל.⁵⁶

נסתיימה העתקתו ביום ג' כ' אייר בק"ץ.⁵⁷

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו⁵⁸ ס"ט.⁵⁹

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלה יצ"ו ס"ט.

52 = מורנו ורבנו.

53 לשטרות, תק"ו ליצירה – 5 באוגוסט 1746.

54 הכוונה לשכונת היהודים בצנעא הבירה הקרויה "קאע ביר אלעזאב" (תרגום: מקום באר הרוק).

55 = בן אבי מורי.

56 = יינון שמו לעולם, או יהי / יחי שמו לעולם. ראו י' רצהבי, אוצר לשון הקודש שלבני תימן, תל אביב תשל"ח, עמ' 123, ערך יש"ל. בגניזה מופיע "יהי שמו לעולם". ראו מ"ע פרידמן, ריבוי נשים בישראל: מקורות חדשים מגניזת קהיר, תל אביב תשמ"ו, עמ' 180.

57 לשטרות, תרל"ט ליצירה – 13 במאי 1879.

58 = ישמרו צורו ויוצרו.

59 = סייץ וטיין (תרגום: רפש וטיט), ביטוי של ענווה והתבטלות אישית, על פי תרגום יונתן בן עוזיאל ל"רפש וטיט" שבישעיה נז, כ.

תעודה ב – תק"ם (1780)

פסק דין שאין זכות לבן לשבת במקום אביו לאחר פטירתו

המקור⁶⁰

איצא נקל הדא אלשטר מן אלאצל, והדא לפצה:

אטלענא עלא שטר ביד אבראהם י"צ ן' סאלם אלשיך מ"כ, בחתימת ב"ד ראשונים מ"כ, מ"ו דוד חותר ומ"ו סעיד אלתנעמי, באן המנהג פי כניסה' מ"ו יחיא אללוי מ"כ, מן הלך לבית עולמו אין בנו יושב במקומו, בל אלעמל עלא עאקל אלכניס ידכל מן נצ'ר. וכאן דאלך אלנסך יום ב' ס' ויקרא בצ"א. ולראית האמת חתמנו שמותינו ואירשנוהי וקיימנוהי, והכל שריר וקיים.

דאלך בכט כהר"ר יחיא צאלח נע"ג ועלאמתה, הצ שלמה ן' ישועה, שלום בן סעדיא הכהן יש"ל.

אנתהא נקלה יום ג' כ' אייר בק"ץ.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תרגום

כמו כן הועתק השטר הזה מהמקור, וזה לשונו:

היה למראה עינינו שטר שביד אבראהם י"צ⁶¹ בן סאלם אלשיך מ"כ,⁶² בחתימת ב"ד ראשונים מ"כ,⁶³ מ"ו דוד חותר⁶⁴ ומ"ו סעיד אלתנעמי,⁶⁵ שהמנהג בבית הכנסת של מ"ו יחיא אללוי מ"כ, שמי שהלך לבית עולמו אין בנו יושב במקומו, אלא הסכמות ביד ראש בית הכנסת להכניס מי שייראה לו. והיה הנוסח הזה ביום ב' ס' [דר] ויקרא⁶⁶ בצ"א.⁶⁷ ולראיית האמת חתמנו ואירשנוהו וקיימנוהו, והכול שריר וקיים.

60 שטר זה קיים בהעתקה נוספת, שנעשתה ביום ב' י"ד בכסלו (ללא ציון השנה) בשינויים מעטים. לאחר ההעתקה של נוסח השטר צוינו שמות החותמים כדלקמן: "והחתומים בו מ"ו שלמה ן' ישועה, ומ"ו שלום ן' סעדיה הכוהן, ובראשם מהרי"ץ זת"ע [=זכותו תגן עלינו]. הדה נקל אשטר [תרגום: זה העתק השטר], יום ב' י"ד כסלו [חתימות]: יודא ן' יחיא אלקאפח יצ"ו, הצעיר מוסי ן' סעיד מצמון יצ"ו, הצ' [עיר] שלמה ן' אב' [רהם] אלסרי יצ"ו".

61 = ישמרו צורו.

62 = מנוחתו כבוד.

63 = מנוחתם כבוד.

64 הכוונה לדיין הרב דוד בן יחיא חותר, שכיהן בתפקיד אב בית הדין ברבע השני של המאה ה-18.

65 הוא חתום על פסקי דין בתקופת כהונתו של אב בית הדין הרב דוד חותר, שנזכר בהערה הקודמת. ראו עליו לעיל סעיף ד, אצל הערה 33.

66 רומז לפסוק הראשון של פרשת ויקרא החלה באותו שבוע.

67 לשטרות, ו' באדר בתק"ם ליציירה – 13 במרס 1780.

זה בכתיבת כהר"ר⁶⁸ יחיא צאלח נע"ג⁶⁹ ובחתימתו, הצ'עיר] שלמה בן ישועה, שלום בן סעדיא הכהן יש"ל.

נסתיימה העתקתו ביום ג' כ' אייר בק"ץ.⁷⁰
[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תעודה ג – תק"ם (1780)

פסק דין שאין ירושה לבנים במקום מושבו של האב שנפטר

המקור

הדא לפי פסק:

סידנא נר"ו יאיר כבוד הר' אבראהם אלשיך יצ"ו חצר הו ועיאל דוד אלקנדיל ען אלמכאן אלדי כאן חי ואלדהם גאלס פי אלכניס. ונפסק הדין שאין להם ירושה פי אלמכאן בל אלעמל עלא עאקל אלכניס יקדם ויאכר כפי ראות עיניו. ובה פסק ב"ד ראשונים נע"ג גם כן ען דאלך ביד אבראהם אלשיך. יום א' י"ט אדר ב' בצ"א. והכל קיים.

דאלך בכט כהר"ר יחיא צאלח נע"ג, הצ' שלמה ן' ישועה נע"ג, שלום בן סעדיא הכהן יש"ל.

אנתהא נקלה יום ג' כ' אייר בק"ץ.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תרגום

זה לשון פסק:

אדונינו נר"ו יאיר כבוד הר' [ב] אבראהם אלשיך יצ"ו בא לפנינו הוא ובני דוד אלקנדיל בעניין המקום שהיה המנוח אביהם יושב בבית הכנסת. ונפסק הדין שאין להם ירושה במקום, אלא הסמכות ביד ראש בית הכנסת להעדיף ולדחות כפי ראות עיניו. ויש פסק ב"ד ראשונים נע"ג⁷¹ גם כן בעניין זה ביד אבראהם אלשיך. יום א' י"ט באדר ב' בצ"א.⁷² והכול קיים.

זה בכתיבת כהר"ר יחיא צאלח נע"ג, הצ'עיר] שלמה בן ישועה נע"ג, שלום בן סעדיא הכהן יש"ל.

68 = כבוד הרב רבי.

69 = נוחו עדן גן.

70 = לשטרות, תרל"ט ליצירה – 13 במאי 1879.

71 = נוחם עדן גן.

72 = לשטרות, תק"ם ליצירה – 26 במרס 1780.

נסתיימה העתקתו ביום ג' כ' אייר בק"ץ.⁷³
[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תעודה ד – תשרי תקפ"א (1820)
פסק דין שאין לאדם חזקה על הארונית שבחצר בית הכנסת
או על מקום הישיבה ושאר זכויות

המקור

צורה פסק דין מא בין כה"ר אבראהם אלשיך ובין יחיא ן סלימאן אלצארם, בכתיבת וחתומת כה"ר יוסף אלקארה וחתומת מ"ו אבראהם אלמנזלי ומ"ו יחיא אלאביץ זת"ע, וזה נוסחו אות באות:

נפסק הדין בין כה"ר אבראהם ן סאלם אלשיך אללוי ובין יחיא ן סלימאן אלצארם, באן לא בקא ליחיא דנן זכות פי אלכזאנה חק חגרה אלכניס אלמסמאיה למ"ו יחיא אללוי נ"ע, חית וקד כרג יחיא דנן מן אלכניס ברצונו וקבע לו מקום להתפלל במקום אחר, ביטל זכותו פי תלך אלכניס. וחית קד תלך אלכזאנה זכה בה אחר בראי עאקל אלכניס כה"ר אבראהם הנז"ל, מה שעשה עשוי. ולא לאחד מן אלקהל אלדי פי תלך אלכניס שום טענת חזקה פי אמכנת אלכניס, ולא ירושה מצד אבותיהם פי אמכנה או כזאיין וגיר דאלך מן גמיע אלזכויות אלמנסוכבאת אלא כפה אלקהל אלדי פי תלך אלכניס. ודאלך אלפסק עפ"י המנהג הידוע בכל בתי כנסיות אלמוגודאת פי קאע ביר אלעזב, שאין ירושה נוהגת בהם במקומות בית הכנסת וזכויותיהם, ואלעמל עלא מא ינצרוה אלעקאל אלמסתקימין בכל בתי כנסיות פי תקציט אלאמכנה לכל אחד כראוי לו, חסב מא קד אטלענא בה אלאן אנו הב"ד חמ"ט עלא אלפסקות אלדי ביד כה"ר אבראהם הנז"ל, מב"ד ראשונים דראשונים, שהמנהג בכל בתי כנסיות כך הוא, ושאין לשום אדם טענת חזקה פי תלך אלכניס, לא מצד ירושה ולא מצד זכות, מא ללא יורשי חי מ"ו יחיא אללוי נ"ע, אלדי הם מוחזקים בה מצד אבותם הקדושים תנצב"ה, שהורישוה להם ולזרעם אחריהם עד עולם וצדקתם עומדת לעד. וכאן דאלך יום ששי כ"ח תשרי בקל"ב, והכל שריר וקיים.

נקל הדא אלפסק מן אלאצל אלדי אצהרה חיים ן סלימאן אלשיך. אנתהא נקלה יום ג' כ' אייר בק"ץ, והכל קיים.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תרגום

העתק פסק דין שבין כה"ר⁷⁴ אבראהים אלשיך ובין יחיא בן סלימאן אלצארם, בכתובתו וחתמתו של כה"ר יוסף אלקארה ובחתמתם של מ"ו אבראהים אלמנזלי ומ"ו יחיא אלאביץ זת"ע,⁷⁵ וזה נוסחו אות באות:

נפסק הדין בין כה"ר אבראהים ן סאלם אלשיך אללוי ובין יחיא ן סלימאן אלצארם, שלא נשאר ליחיא דגן זכות בארונית של חצר בית הכנסת הנקראת על שם מ"ו יחיא אללוי נ"ע,⁷⁶ מאחר וכבר יצא יחיא דגן מבית הכנסת ברצונו וקבע לו מקום להתפלל במקום אחר ביטל זכותו באותו בית הכנסת. ומאחר שאותה ארונית כבר זכה בה אחר על פי ראות ראש בית הכנסת כה"ר אבראהים הנז"ל,⁷⁷ מה שעשה עשוי. ואין לשום אדם מהקהל שבאותו בית הכנסת שום טענת חזקה במקומות בית הכנסת, ולא ירושה מצד אבותיהם במקומות או בארוניות וזולת זה מכלל הזכויות השייכות לחבורת הקהל שבאותו בית הכנסת. וזה הפסק עפ"י המנהג הידוע בכל בתי כנסיות המצויים בקאע ביר אלעזב, שאין ירושה נוהגת בהם במקומות בית הכנסת וזכויותיהם, והסמכות כפי מה שיראו לנכון ראשי הקהל הממונים בכל בתי כנסיות על ייעוד המקומות לכל אחד כראוי לו, כפי מה שהיה למראה עינינו עתה אנו הב"ד חמ"ט⁷⁸ על הפסקות אשר ביד כה"ר אבראהים הנז"ל, מב"ד ראשונים דראשונים, שהמנהג בכל בתי כנסיות כך הוא, ושאיין לשום אדם טענת חזקה באותו בית הכנסת, לא מצד ירושה ולא מצד זכות, וזולתי יורשי המנוח מ"ו יחיא אללוי נ"ע, אשר הם מוחזקים בה מצד אבותם הקדושים תנצב"ה, שהורישוה להם ולזרעם אחריהם עד עולם, וצדקתם עומדת לעד. וזה היה ביום שישי כ"ח תשרי בקל"ב,⁷⁹ והכול שריר וקיים.

הועתק הפסק הזה מן המקור שהראה אותו חיים בן סלימאן אלשיך. נסתיימה העתקתו ביום ג' כ' אייר בק"ץ,⁸⁰ והכול קיים.

[חתומה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתומה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

74 = כבוד הרב.

75 = זכותם תגן עלינו.

76 = נוחו עדן.

77 = הנזכר לעיל.

78 = חתומי מטה.

79 לשטרות, תקפ"א ליצירה – 6 באוקטובר 1820.

80 לשטרות, תרל"ט ליצירה – 13 במאי 1879.

תעודה ה – תקצ"ה (1835)

פסק דין שאין תביעת ירושה של מקום הישיבה

המקור

הדה צורה שטר בכתיבת וחתימת כה"ר יוסף ן מ"ו סאלם אלקארה, וחתימת מ"ו יחיא אלאביץ וחתימת כה"ר דאוד ן כה"ר אבראהם צאלח, אות באות תיבה בתיבה, וזה נוסחו:

וצל אלינא יחיא ן סאלם אלשיך, וטלב מנא תחקיק פי קואעד אלכנאס חק אלקאע, הל יכון לאחד מן אליהוד אלמעטאדין יצלו פי אלכניס דעוא מיראת פי אלאמכנה חק אלכניס, או ערצה עלא אלעאקל אלמסתקים פי אלכניס. פאלדי חקקנא בה, באן אלקואעד אלאצלייה פי גמיע כנאייס אלקאע, באן לא לאחד דעוא מיראת פי מכאן כאן פיה ואלדה, ואן אלעמל פי דאלך עלא עאקל אלכניס למן נצר אלאסתחקאק לאלסכון פי אלמכאן, כאן וארתי או גיר וארתי. ולא לאחד ערצה עלא אלעאקל אלדי אכתארוה אליהוד אלמעטאדין לאלצלאה פי תלך אלכניס. והדה אלקאעדה פי אלכנאס אלממלוכה לגמיע אליהוד, סימא מא כאנה ממלוכה כאן לאחד מן אליהוד, פלא לאחד ערצה עלא אלמאלך. והדא אלקאעדה משהורה בין גמיע אליהוד דאייס. ומן טלב אדייה או ירפע צותה ברבקאת פי אלכניס, פאלאמר לאלעאקל יכרגה מן אלכניס, אלא מא יחצל צמין עלא נפסה. הדא אלתחקיק מערוץ עלא סידי ומולאי אלסייד אלגליל אלקאצי יחיא ן מחמד אלאכפש, חאל"ת.⁸¹ יום א' י"ז סיון בקו"ם. ופי צאהר דאלך אלשטר רקם ערבי.

אנתהא נקלה מן אלשטר אלאצלי אלדי ביד חיים ן סלימאן אלשיך, ביום ג' כ' אייר בק"ץ, וקיים.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן דאוד מנולי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תרגום

זה העתק שטר בכתיבתו וחתימתו של כה"ר יוסף בן מ"ו סאלם אלקארה, ובחתימתו של מ"ו יחיא אלאביץ וחתימתו של כה"ר דאוד בן כה"ר אבראהם צאלח, אות באות תיבה בתיבה, וזה נוסחו:

הגיע אלינו יחיא בן סאלם אלשיך, וביקש מאיתנו לבדוק בתקנות בתי הכנסת של רובע אלקאע, אם יש לאיזה אדם מהיהודים הרגילים להתפלל בבית הכנסת טענת ירושה במקומות של בית הכנסת, או לערער על ראש הקהל הממונה בבית הכנסת. ואשר מצאנו לנכון, שהתקנות המקוריות בכל בתי הכנסת של רובע אלקאע, שאין

לשום אדם טענת ירושה במקום שהיה בו אביו, ושהסמכות בזה היא ביד ראש בית הכנסת למי שיראה לנכון שישב במקום, בין יורש בין שאינו יורש. ואין לשום אדם זכות ערעור על ראש הקהל אשר בחרוהו היהודים הרגילים להתפלל באותו בית הכנסת. וזאת התקנה בבתי הכנסת השייכים לכלל היהודים, ובפרט אלו שהיו שייכים למישהו מן היהודים, שאין לשום אדם זכות ערעור על הבעלים. וזאת התקנה מפורסמת בין כל היהודים תמיד. ומי שביקש לגרום נזק או להרים קולו בתלונות בבית הכנסת, הרי שבסמכות ראש הקהל להוציאו מבית הכנסת, אלא אם כן ישיג ערב על עצמו. האישור הזה הוגש לפני אדוני ומושלי האדון הנכבד השופט יחיא בן מחמד אלאכפיש, ישמרהו האל יתעלה. יום א' י"ז סיוון בק"ם.⁸² ובגב אותו השטר חותמת ערבית. נסתיימה העתקתו מן השטר המקורי אשר ביד חיים בן סלימאן אלשיך, ביום ג' כ' אייר בק"ץ,⁸³ וקיים.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תעודה ו – תקצ"ה (1835)

התנהגות בלתי הולמת ובקשה למקום ישיבה מרווח

המקור

הדה צורה שטר תחקיק בל"ט כה"ר יוסף אלקארה וחתימתו, וחתימת כה"ר יחיא אלאביץ ופי צאהר דאלך אתחחקיק רקם ערבי ען אמר סידי אלעמאד, עא"ל.⁸⁴ וצל מן אצחאב אלכניסה יחיא ן' סלימאן אלחמדי, וחקק באן סאלם אלנדאף לא יזול מן ארברקאט פי אלכניס וירבש אלנאס פי אלצלאה. וכדאלך חקק מוסא ן' יחיא אלקאפח באן סאלם אלנדאף בירבק פי אלכניס ויתכלם עלא מן אנכר עליה. וכדאלך מוסא ן' יחיא אלמשרקי חקק באן סאלם אלנדאף יבקא ידכל פי אמכנת אלנאס וידסעהם מן מכאן אלא מכאן חק אדייה. וכדאלך חקק סלימאן ן' שכר אלצארם באן סאלם אלנדאף ביבקא ירבק פי אלכניס, יפסחו לה מכאן. וכאן דאלך אתחחקיק פי חצור אלפקיה יחיא ן' סעד אלחימי ואחמד ן' מחמד אלדמארי. הדא נקל מן אלאצל אלדי ביד חיים ן' סלי' אלשיך. ותאריך דאלך אלשטר יום שני ח"י סיון בקר"ם.

אנתהא נקלה יום ג' כ' אייר בק"ץ, והכל שריר וקיים.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

82 לשטרות, תקצ"ה ליצירה – 14 ביוני 1835.

83 לשטרות, תרל"ט ליצירה – 13 במאי 1879.

84 = עאנה אללה [תרגום: יעזרהו האל].

תרגום

זה העתק שטר אישור בכתיבת כה"ר יוסף אלקארה וחתמתו, ובחתימת כה"ר יחיא אלאביץ. ובגב אותו האישור חותמת ערבית מטעם אדוני אלעמאד, יעזרהו האל. הגיע מחברי בית הכנסת יחיא בן סלימאן אלחמדי, ואישר כי סאלם אלנדאף אינו פוסק מלהרים קולו בתלונות בבית הכנסת ומבלבל את האנשים בתפילה. וכמו כן אישר מוסא בן יחיא אלקאפח כי סאלם אלנדאף מתלונן בקול בבית הכנסת ומדבר נגד מי שאינו מסכים עימו. וכמו כן מוסא בן יחיא אלמשרקי אישר כי סאלם אלנדאף ממשיך לתפוס מקומות של אנשים [אחרים] ורומס אותם ממקום למקום במטרה לגרום נזק. וכמו כן אישר סלימאן בן שכר אלצארם כי סאלם אלנדאף ממשיך להתלונן בקול בבית הכנסת, שיינתנו לו מקום מרווח. והיה אותו האישור בנוכחות המלומד יחיא בן סעד אלחימי ואחמד בן מחמד אלדמארי.

זה הועתק מן המקור אשר ביד חיים בן סלימאן אלשיך. ותאריך אותו השטר יום שני ח"י סיוון בקו"ם.⁸⁵

נסתיימה העתקתו ביום ג' כ' אייר בק"ץ,⁸⁶ והכול שריר וקיים.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תעודה ז – תר"ח (1848)

זכות מקום ישיבה למי שחזר לאחר שמכר את מקומו

המקור

הדא צורה' שטר בכתיבת וחתמת כה"ר יוסף ן' מ"ו סאלם אלקארה וחתמת מ"ו יחיא ן' סאלם אלקהן, וזה נוסחו אות באות:
חית קד כרג יחיא ן' חיים אלשיך מן אלכניס חק מ"ו יחיא אללוי יצלי פי כניס תאנייה ובאע זכות מכאנה מן הרון ן' סאלם חבשוש ברצונו ומדעתו בלי שום אונס, לא בקא לה פי תלך אלכניס זכות מכאן. ואדא רגע אלכניס ולם בה מכאן פארג, לא לה יכרג אחד מן מכאנה. יום א' י"ג ניסן בקנ"ט.
אנתהא נקלה מן אלשטר אלאצלי אלדי ביד חיים ן' סלימאן אלשיך ביום ג' כ' אייר בק"ץ.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

85 לשטרות, תקצ"ה ליצירה – 15 ביוני 1835.

86 לשטרות, תרל"ט ליצירה – 13 במאי 1879.

תרגום

זה העתק שטר בכתיבתו וחתימתו של כה"ר יוסף בן מ"ו סאלם אלקארה ובחתימת מ"ו יחיא בן סאלם אלכהן, וזה נוסחו אות באות:

מאחר שכבר יצא יחיא בן חיים אלשיך מבית הכנסת של מ"ו יחיא אללוי להתפלל בבית כנסת אחר ומכר זכות מקומו להרון בן סאלם חבשוש ברצונו ומדעתו בלי שום אונס, לא נשאר לו באותו בית הכנסת זכות מקום. ואם יחזור לבית הכנסת ולא יהיה בו מקום פנוי, לא יהיה רשאי להוציא שום אדם ממקומו. יום א' י"ג ניסן בקנ"ט.⁸⁷ נסתיימה העתקתו מהשטר המקורי אשר ביד חיים בן סלימאן אלשיך ביום ג' כ' אייר בק"ץ.⁸⁸

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תעודה ח – תרי"ז (1857)

פסק דין שאין זכות ירושה של מקום ישיבה ושאר זכות לערוך שינויים

המקור

אטלענא עלא פסק בכתיבת וחתימת כה"ר יחיא ן סאלם אלכהן, ביד חיים ן סלימאן אלשיך, וזה נוסחו:

קד אטלענא עלא אלשטרות ואלפסקות אלדי ביד סלימאן ן סאלם אלשיך מב"ד ראשונים דראשונים, באן לא לאחד זכות ירושה פי מקומות בית הכנסת שלהם, ולא לאחד אן ידכל פי תלך אלכניס אלא מכאן מברע, אלא בראי אלעאקל אלמסתקים עלא תלך אלכניס. וכ"ה המנהג בכל בתי כנסיות שבמקומינו, כדי שתהיה ישיבת הקהל בבית הכנסת כהוגן. יום ששי כ"ז סיון בקס"ח.

אנתהא נקלה יום ג' כ' אייר בק"ץ, וקיים.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תרגום

היה למראה עינינו פסק בכתיבתו וחתימתו של כה"ר יחיא בן סאלם אלכהן, ביד חיים בן סלימאן אלשיך, וזה נוסחו:

כבר היו למראה עינינו השטרות והפסקות אשר ביד סלימאן בן סאלם אלשיך מב"ד ראשונים דראשונים, שאין לשום אדם זכות ירושה במקומות בית הכנסת שלהם, ואין

87 לשטרות, תר"ח ליצירה – 16 באפריל 1848.

88 לשטרות, תרל"ט ליצירה – 13 במאי 1879.

לשום אדם להיכנס באותו בית הכנסת למקום חדש, אלא לפי ראות עיני ראש הקהל הממונה על אותו בית הכנסת. וכ"ה⁸⁹ המנהג בכל בתי כנסיות שבמקומנו, כדי שתהיה ישיבת הקהל בבית הכנסת כהוגן. יום שישי כ"ז סיוון בקס"ח.⁹⁰
נסתיימה העתקתו ביום ג' כ' באייר בק"ץ,⁹¹ וקיים.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנולי יצ"ו ס"ט.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תעודה ט – תרי"ז (1857)

פסק דין של תנאי קבלת מקום ישיבה תמורת עבודה להקדש

המקור

צורה שטר בכתיבת וחתימת מ"ו חיים ן' מ"ו יוסף קרח, וחתימת כה"ר יחיא ן' סאלם אלכהן ומ"ו יחיא ן' חיים אלשרעבי, אצהרה חיים ן' סלימאן אלשיך, וזה נוסחו:
חית קרר חיים ן' מ"ו יחיא צאלח נע"ג, אן ואלדה מ"ו יחיא דנן נתן רשות לחיים ן' אפרים אלשחב אן ידכל יגלס פי מכאן מוסא ן' עמה יוסף אלדי מעה פי כניסה מ"ו יחיא אללוי, ודאלך מקאבל גראמה חיים אלשחב דנן אלדי גרם פי תנגיל ס"ת ואלכתב חק הקדש תלך אלכניס, לא מאנע לחיים דנן מן אלגלסה פי דאלך אלמכאן. ומתא וצל מוסא דנן ידכל מכאנה, קד אלתום חיים ן' מ"ו יחיא דנן אנה שא יעוון חיים אלשחב במכאן אכר. דאלך בחצר סלימאן ן' סאלם אלשיך דנן. וקד מחל חיים אלשחב דנן בגמיע מא גרם מחילה גמורה. וקנו סלימאן וחיים אלשחב אלין ע"כ הנז' קש"מ כת"ר ז"ל. יום א' י"ט אב בקס"ח.

אנתהא נקלה יום ג' כ' אייר בק"ץ, והכל קיים.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנולי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תרגום

העתק שטר בכתיבתו וחתימתו של מ"ו חיים בן מ"ו יוסף קרח, ובחתימתם של כה"ר יחיא בן סאלם אלכהן ומ"ו יחיא בן חיים אלשרעבי, הראה אותו חיים בן סלימאן אלשיך, וזה נוסחו:

89 = וכן הוא.

90 לשטרות, תרי"ז ליצירה – 19 ביוני 1857.

91 לשטרות, תרל"ט ליצירה – 13 במאי 1879.

הואיל והודה חיים בן מ"ו יחיא צאלח נע"ג, שאביו מ"ו יחיא דנן נתן רשות לחיים בן אפרים אלשחב להיכנס לשבת במקום של מוסא בן דודו⁹² יוסף אשר עימו בבית הכנסת של מ"ו יחיא אללוי, וזה כנגד התחייבות חיים אלשחב דנן שהתחייב להגיה ולתקן ס"ת⁹³ והספרים של הקדש אותה בית הכנסת, אין מניעה לחיים דנן לשבת באותו המקום. וכאשר יגיע מוסא דנן להיכנס למקומו, מחויב חיים בן מ"ו יחיא דנן למצוא מקום חלופי לחיים אלשחב. זה בנוכחות סלימאן בן סאלם אלשיך דנן. וכבר מחל חיים אלשחב דנן בכל מה שנתחייבו לו מחילה גמורה. וקנו סלימאן וחיים אלשחב הללו ע"כ הנד' [כר] קש"מ כת"ר ז"ל.⁹⁴ יום א' י"ט אב בקס"ח.⁹⁵ הושלמה העתקתו ביום ג' כ' אייר בק"ץ,⁹⁶ והכול קיים. [חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט. [חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תעודה י – תרל"ח (1878)⁹⁷

פסק דין לפנות מקום שנתפס שלא ברשות

המקור

עמדו לדין סאלם ן' יחיא אלשיך ואבראהם ן' אכיה [תרגום: בן אחיו] יוסף, וטען אבראהם דנן, שבמקום שהיה יושב בבית הכנסת שלהם היום לו כמו ארבע או חמש שנים בא עכשיו סאלם דנן והוציא לאבראהם דנן מאותו המקום, וישב סאלם דנן במקום אבראהם דנן. והמקום שהיה יושב בו סאלם דנן במשך זה הזמן נתנו לאיש אחר. והודה סאלם דנן על זה הטענה שישב הוא עכשיו במקום אשר יושב בו אבראהם דנן, כי כן מאחר שזה בית הכנסת אינו קודש כי אם בזכות בית אלשיך. ולפיכך הדין יצא שצריך סאלם דנן לחזור במקום שהיה יושב בו בבית הכנסת, וייתן זה המקום אשר הוא יושב בו עכשיו לאבראהם דנן, וישב בו אבראהם דנן כמו

92 הכוונה לאחי אביו.

93 = ספרי תורה.

94 = על כל הנזכר קניין שלם מעתה כתקנת רבותינו זיכרונם לברכה.

95 לשטרות, תרי"ז ליצירה – 9 באוגוסט 1857.

96 לשטרות, תרל"ט ליצירה – 13 במאי 1879.

97 תעודה זו והתעודה שאחריה נכתבו בהשפעת החכם באשי הספרדי יצחק שאול (ראו עליו לעיל סעיף ד), החתום עם החכמים התימנים. כמו כן מצורת הכתב והסגנון ניכר שלא נכתבו על ידו, ומסיבה זו נכתבו הפסקים בעברית, שהרי לא הבין ערבית. החכם באשי לא התעסק בדיינות, וכנראה החתימה כדי לתת תוקף לפסק הדין או מפני כבודו. גם בתעודות הנזכרות שהוא חתום עליהן, כנראה בהשפעתו, לא כתבו את התאריך לשטרות כמו בשאר התעודות אלא את התאריך ליצירה.

שהיה יושב בו מקודם. ולראיה ביד אברהם דנן באנו על החתום ביום שני ד' רחמים⁹⁸ התרל"ח לב"ע,⁹⁹ והכול שריר ובריר וקיים.
[חתימה]: הצעיר יצחק שאול הי"ו. [חותמת]: בינדאי[?]. יצחק שאול הי"ו חכם באשי קאימאקאמי צנעא וטובאביאה[?].¹⁰⁰
[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.
[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

תעודה יא – תרל"ח (1878) פסק דין לנתינת מקום ישיבה בהשאלה

המקור¹⁰¹

עמדו לדין חיים ן' סאלם אלדאר עם עאקל אלכניס [תרגום: ראש בית הכנסת] סאלם ן' יחיא אלשיך ועם חיים ן' סליי[מאן] אלשיך. וטען חיים אלדאר, הואיל והיה מתפלל בבה"כ¹⁰² שלהם מזה כמה שנים והיה לו מקום קבוע לישיב בו, ובשביל שהלך לעיר חראז¹⁰³ וישב שם איזה שנים, לקחו מקומו שהיה יושב בו. ועכשיו שבא, אין לו מקום בבה"כ לישיב בו. כי כן ביקש מן אלעאקל סאלם דנן שיתן לו או מקומו או מקום אחר. על זה הטענה השיב סאלם דנן, שבזה בה"כ לא יש שום חזקה ולא שום זכות לשום אדם, כי אם דוקא ליורשים של מקדיש, ולפיכך לא יוכל הוא להוציא לשום אדם וליתן מקום לחיים דנן.

ואחר ששמענו טענותיהם, קרינו¹⁰⁴ כל השטרות שהיו ביד היורשים, כמו הצואה של המקדיש וכיוצא, וראינו שבאמת אין חזקה וזכות לשום אדם כי אם דוקא על יורשי מ"ו

98 = אלול.

99 = לבריאת עולם, 2 בספטמבר 1878.

100 בחותמת יש גם מילים הכתובות בשפה הערבית.

101 שטר זה קיים בהעתקה נוספת ללא ציון זמן ההעתקה. בפתחת השטר נכתב: "הדא צורת אלפסק אלדי געל אלחכם [תרגום: זה העתק הפסק שעשה החכם] ביד יורשי מ"ו אברהם אללוי אות באות תיבה בתיבה ז"ל. עמדו לדין" וכו'. ובפסקת הסיום נכתב: "והחתומים חכם באשי קאימא קאמי יצחק שאול, אלצעיר [=הצעיר] חיים ן' יחיא אלעראקי, אלצעיר סאלם ן' סאלם שמן יצ"ו". והחותמים על ההעתק: [חתימה מסולסלת]: הצעיר סאלם יחיא חבשוש יצ"ו ס"ט. [חתימה מסולסלת]: הצעיר יחיא ן' שכר אלבדיחי יצ"ו ס"ט. [חתימה מסולסלת]: הצעיר סעיד ן' א"א אב' [ראהם] משרקי יצ"ו ס"ט.

102 = בבית הכנסת.

103 דרומית מערבית לצנעא. ראו מ' גברא, אנציקלופדיה לקהילות תימן, בני ברק תשס"ה, עמ' 238-239, ערך "חראז".

104 = קראנו.

אב' [רהם] אלשיך. והרשות נתונה ביד אלעאקל שימצא בבה"כ מבני המשפחה דוקא, שיעשה כפי ראות עיניו, ביראת ה' על פניו, בלי שום שינוי מהצוואה של מקדיש.¹⁰⁵ ואחר שראינו כל אלו הענינים שאין חזקה לשום אדם שאינו מבני המשפחה, דברנו על לב אלעאקל סאלם דנן, שימצא איזה מקום בבה"כ ליתן לחיים דנן לישב בו, בתורת שאלה. בתנאי שאם יבא איזה איש מבני המשפחה ואין לו מקום לישב, או אם עקר דירתו חיים דנן והלך לכפר אחר וישב שם שנה אחת ואח"כ חזר, לא יוכל לתבוע מקומו לישב שם, אם ישב שם איש אחר או אינו פנוי, כי אם הרשות ביד אלעאקל סאלם דנן, אם רוצה להחזירו לו או לאו.

קיבל עליו סאלם דנן לעשות כן ברצונו ומדעתו. וג"כ חיים דנן נתרצה בזה בתנאי שקיבל עליו לשמור ולקיים כל הנז"ל. ואחר שנתרצו שני הצדדים לשמור ולקיים כל הנז"ל, קנינו מידם אנחנו החתומים למטה קגו"ש כתרז"ל¹⁰⁶ לקיים כל הנז"ל. ולראיה ביד סאלם אלעאקל דנן וביד חיים אלדאר דנן, כתבנו תרי נסחי, ומסרנו אחד ביד כל אחד ואחד. ולהיות אמו"ץ¹⁰⁷ באנו על החתום ביום ד' כ"ז לחדש רחמים שנת התרל"ח,¹⁰⁸ וקיים.

[חתימה]: הצעיר יצחק שאול הי"ו. [חותמת]: בינדאין? [?] יצחק שאול הי"ו חכם באשי קאימאקאמי¹⁰⁹ צנעא וטובאביאה] ?¹¹⁰.
הצעיר חיים ן' יחיא אלעראקי יצ"ו.
הצעיר סאלם ן' סאלם שמן יצ"ו.

תעודה יב – טבת תרמ"ה (1884)

השאלת מקום הישיבה בבית כנסת לרגל עלייה לארץ ישראל

המקור

קד וקע אלתעויל מן סעיד ן' יחיא אלושצי לאבראהם ן' יוסף אלשיך, אן יעירה מכאנה אלתי פי כניסה' מ"ו יחיא אללוי נע"ג, חית אבראהם דנן עאזם לסירה' ארץ הקדש תוב"ב. ודאלך אלמכאן הו קבאל אלוגה פי אלדעאמה חק אלעקד אלשרקי אלתי פי תלך אלכניס. תם ארתצא אבראהם ועאר סעיד דנן דאלך אלמכאן, אין לשום אחד

105 על הצוואה של הנשיא הרב אברהם אלשיך ראו גימאני, "שטר הצוואה ושטר חלוקת הירושה" (לעיל הערה 15).

106 = קניין גמור ושלם כתקנת רבותינו זיכרונם לברכה.

107 = אמת וצדק.

108 ליצירה, 25 בספטמבר 1878.

109 קאימאקאם היינו מושל.

110 בחותמת יש גם מילים הכתובות בשפה הערבית.

לערער עליו וידכל פיה ולו כאן מן אצחאב אלחק, חית ואבראהם דנן אלתי עארה הו מן אצחאב אלחק. ודכר אבראהם דנן אן חית וסעיד דנן איש ראוי וזקן והגון, אחתאג יעירה דאלך אלמכאן. ושרט עליה אבראהם דנן אנה יבקא פי דאלך אלמכאן, ולא לה פיה שום חזקה לעולם, אלא בטריק אלעארה, לחתי אדא רגע הו או יחתאגה ולדה יחיא, באן סעיד דנן יכרג מנה מיד, ולא לה אן יעכב פי דאלך. וגעלנא הדא לראיה ביד אבראהם דנן. ונציר דאלך ביד סעיד דנן. יום ב' ד' טבת בקצ"ו.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

[קיום השטר]: שתי מלות והן וידכל פיה תליין ודין קיומהו. ב"ד יצ"ו.

תרגום

כבר הייתה בקשה מקרב לב מסעיד בן יחיא אלושצ"י לאבראהם בן יוסף אלשיך,¹¹¹ שישאל לו את מקומו אשר בבית הכנסת של מ"ו יחיא אללוי נע"ג, מאחר שאבראהם דנן נחוש בדעתו לנסוע לארץ הקודש תוב"ב.¹¹² ואותו המקום הוא מול החזית בעמוד של הקשת המזרחית שבאותו בית הכנסת. אחר כך נתרצה אבראהם והשאל לסעיד דנן אותו המקום, אין לשום אחד לערער עליו ולהיכנס בו ואפילו היה מבעלי הזכות, מאחר שאבראהם דנן שהשאלו הוא מאנשי הזכות. והזכיר אבראהם דנן כי הואיל וסעיד דנן איש ראוי וזקן והגון, ראה צורך להשאלו אותו המקום. והתנה עמו אבראהם דנן שהוא יישאר באותו המקום, ואין לו בו שום חזקה לעולם אלא בדרך ההשאלה, עד אשר יחזור הוא או יזדקק לו בנו יחיא, שאז סעיד דנן יצא ממנו מייד, ואינו רשאי לעכב בזה. ועשינו זאת לראיה ביד אבראהם דנן. ומקביל לזה ביד סעיד דנן. יום ב' ד' טבת בקצ"ו.¹¹³

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

[קיום השטר]: שתי מלים והן ונכנס בו תליות וזה קיומן. ב"ד יצ"ו.¹¹⁴

111 אברהם הוא אחיו של סאלם הנזכר בתעודה הבאה. ראו עליו לעיל הערה 28.

112 = תיבנה ותיכונין במהרה בימינו.

113 לשטרות, תרמ"ה ליצירה – 22 בדצמבר 1884.

114 = ישמרם צורם ויוצרם.

תעודה יג – תרמ"ח (1888)

השאלת מקום הישיבה בבית כנסת לרגל עלייה לארץ ישראל

המקור

קד חצר יוסף ן' מוסא אלשחב, וצאדק באנה אסתעאר אלמכאן אלדי פי כניסה' מ"ו יחיא אללוי זיע"א מן סאלם ן' יוסף אלשיך. ודאלך אלמכאן פי אלעקד אלשרקי קבאל באב אלכניס, גנב מכאן כה"ר אברהם אלשיך, והיא אלזווה. ותלך אלעארה מן סאלם ליוסף דנן חית קדהו שא יעזם לעה"ק. ואבאח סאלם ליוסף דנן אלסכונ פי דאלך אלמכאן כל זמן והוא באה"ק. ואדא רגע מעה"ק אלא צנעא, רגע מכאנה הוא או באי כחו. ותצר ואלד סאלם דנן, יוסף אלשיך, וורתצא בדאלך. וחית וקעה' אלעארה מן יוסף וולדה אצחאבין אלמלך, אין על יוסף אלשחב מחאה משום אדם ולא מן סאיר אליוורשים. וקד ביד יוסף אלשחב מצנון הדה. יום ד' כ"ז סיון בקצ"ט, והכל קיים.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר סלי' [מאן] ן' מ"ו יוסף אלקארה יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

תרגום

בא לפנינו יוסף בן מוסא אלשחב, ואישר כי הוא שאל את המקום אשר בבית הכנסת של מ"ו יחיא אללוי זיע"א¹¹⁵ מן סאלם בן יוסף אלשיך.¹¹⁶ ואותו המקום בקשת המזרחית מול פתח בית הכנסת, ליד מקום כה"ר אברהם אלשיך, והיא הפינה. ואותה ההשאלה מסאלם ליוסף דנן היא מאחר שהוא כבר נחוש בדעתו [לנסוע] לעה"ק.¹¹⁷ והתיר סאלם ליוסף דנן לשבת באותו המקום כל זמן והוא באה"ק.¹¹⁸ ואם יחזור מעה"ק אל צנעא, יחזור למקומו הוא או באי כוחו. ובא לפנינו אביו של סאלם דנן, יוסף אלשיך, והסכים לכך. ומאחר שחלה ההשאלה מן יוסף ובנו בעלי החזקה, אין על יוסף אלשחב מחאה משום אדם ולא מן שאר היוורשים. וכבר יש ביד יוסף אלשחב תוקף לזה. יום ד' כ"ז סיון בקצ"ט,¹¹⁹ והכול קיים.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר סלי' [מאן] ן' מ"ו יוסף אלקארה יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר יוסף ן' דאוד מנזלי יצ"ו ס"ט.

[חתימה מסולסלת]: הצעיר אברהם ן' מ"ו צאלח יצ"ו ס"ט.

115 = זכותו יגן עלינו אמן.

116 סאלם הוא אחיו של אברהם הנזכר לעיל בתעודה הסמוכה. ראה עליו לעיל הערה 29.

117 = לעיר הקודש.

118 = בארץ הקודש.

119 לשטרות, תרמ"ח ליצירה – 6 ביוני 1888.